20.2.2025

Ympäristöministeriö
Erityisasiantuntija Ilona Latsa

Eduskunnan ympäristövaliokunnalle

HE 203/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Ystävyyden puistosta annetun lain muuttamisesta

1. Hallituksen esityksen tausta ja valmistelu

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi Ystävyyden puistosta annettua lakia. Esityksellä mahdollistettaisiin Kuhmon kaupungissa sijaitsevan Ystävyyden puiston luontokeskus Petolan sekä puiston tutkimuskeskuksen toiminnan päättäminen ja kiinteistökokonaisuuden luovuttaminen Metsähallituksen Luontopalvelujen hallinnasta. Lisäksi esityksessä päivitettäisiin puiston perustamistarkoitus.

Esitys liittyy pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman tavoitteeseen julkisen talouden tasapainottamisesta ja hallituksen päätöksiin valtionhallinnon sopeutustoimista. Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien kokonaisrahoitus oli vuonna 2024 noin 11 miljoonaa euroa pienempi kuin vuonna 2023. Rahoitustaso laskee tehtyjen päätösten myötä edelleen ympäristöministeriön hallinnonalan osalta noin 2,54 miljoonaa euroa vuoteen 2027. Osana säästöjen toteuttamista Metsähallituksen Luontopalvelut karsii hallinnassaan olevaa rakennuskantaa kiinteistöjen vaatiman hoidon ja käytettävissä olevien resurssien tasapainottamiseksi.

1.1. Ystävyyden puisto, luontokeskus Petola ja puiston tutkimuskeskus

Pääosin Kuhmon kaupungissa sekä osin Suomussalmen kunnassa sijaitseva Ystävyyden puisto on perustettu vuonna 1990 omalla laillaan (484/1990). Ystävyyden puisto on Suomen puoleinen osa Suomen ja Venäjän Ystävyyden luonnonsuojelualueesta solmitun valtiosopimuksen (68/1990) toteutusta. Valtiosopimuksen tavoitteena on ollut edistää maidenvälistä yhteistyötä erityisesti luonnon- ja ympäristönsuojelun sekä ympäristötutkimuksen alalla.

Ystävyyden puistosta annetun lain 6 §:ssä on säädetty puiston hallinnointiin, hoitoon, opastukseen ja tutkimukseen tarvittavasta henkilöstöstä sekä opastus- ja tutkimuskeskuksen perustamisesta Kuhmoon. Keskus ja puistoon palkattava henkilöstö kompensoivat Kuhmon kaupungille valtion maiden suojelusta aiheutuvaa metsätaloustyöpaikkojen vähenemisestä alueella. Laki- ja talousvaliokunta edellytti Ystävyyden puiston lakiesitystä koskevassa mietinnössään (LtVM 8/1990 vp) opastus- ja tutkimuskeskuksen perustamista Kuhmon kaupunkiin ja että keskusta varten perustetaan tarpeellinen määrä virkoja sekä palkataan riittävästi työsopimussuhteista henkilökuntaa. Valiokunta edellytti myös, että puiston perustamisen johdosta menetettävät pysyvät työpaikat alueella korvataan ja että alueen kehitystä ja pysyvien työpaikkojen säilymistä tarkoin seurataan ja tarvittaessa ryhdytään asian vaatimiin toimenpiteisiin.

Laissa tarkoitettu opastus- ja tutkimuskeskus rakennettiin Kuhmon Tönölänniemeen vuonna 1993 valtion rahoituksella. Kiinteistöön kuuluu neljä rakennusta: luontokeskus Petola, puiston tutkimuskeskus, majoitusrakennus sekä Metsähallituksen toimistorakennus. Metsähallituksen Luontopalvelut on vastannut kiinteistön ja sen rakennusten ylläpidosta sekä luontokeskus Petolan toiminnasta valtion talousarvion momentin 35.10.52 *Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät* määrärahojen puitteissa. Suomen ympäristökeskus Syke puolestaan on vastannut Ystävyyden puiston tutkimustoiminnasta ja on kiinteistön tutkimuskeskuksessa vuokralla.

Vuosituhannen taitteessa luontokeskuksen ja tutkimuskeskuksen toiminta oli aktiivista. Nykyisin rakennusten käyttö on kuitenkin vähäistä. Luontokeskuksen käyntimäärät ovat viimeisen kymmenen vuoden ajan jääneet alle 10 000, ja vähäisen kysynnän vuoksi keskus on viime vuosina ollut pääosan vuodesta kiinni. Lisäksi tutkimuskeskuksen kaikki tutkimusyhteistyö Venäjän kanssa on jäädytetty Venäjän hyökkäyssodan myötä.

Ympäristöministeriön selvityshankkeessa vuonna 2012 (laatija Saara Lilja-Rothsten) on tarkasteltu valtioneuvoston suojelupäätöksissä ja niiden yhteydessä kirjattujen valtion velvoitteiden täyttymistä. Selvityksen mukaan Ystävyyden puiston osalta kompensaation toteuma on ollut suurempi kuin alkuperäiset velvoitteet. Selvityksen mukaan Kuhmoon rakennettiin valtion varoilla noin 4 miljoonan euron arvoiset toimitilat. Selvityksen laatimisen aikaan tutkimuskeskuksessa oli kuusi vakinaista työntekijää sekä keskimäärin saman verran projektirahoituksella ja työllistämistuella palkattuja. Lisäksi Metsähallituksella oli luontokeskuksessa ainakin neljä vakituista työntekijää, joita oli aikaisemmin ollut noin kymmenen. Ympäristöministeriö osoitti lisäksi vanhojen metsien suojelun kompensaatiovaroja 5 miljoonaa markkaa puiston tutkimuskeskukseen vuosina 1997–2001.

1.2. Esityksen valmistelu

Hallituksen esitys on valmisteltu ympäristöministeriössä. Valmistelun aikana on käyty neuvottelut Metsähallituksen, Suomen ympäristökeskus Syken ja Kuhmon kaupungin kanssa keväällä ja kesällä 2024. Lisäksi ympäristöministeriö vieraili Kuhmon kaupungin kaupunginhallituksen kokouksessa 3.9.2024 sekä järjesti hankkeesta avoimen tiedotus- ja keskustelutilaisuuden Kuhmossa Luontokeskus Petolassa 3.9.2024. Hallituksen esityksen luonnos oli lausuntokierroksella 23.9.–1.11.2024.

2. Esityksen keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan kumottavan Ystävyyden puistosta annetun lain puiston opastus- ja tutkimuskeskusta sekä henkilöstöä koskeva 6 §. Lainkohdan kumoamisen myötä Metsähallituksen olisi mahdollista luopua luontokeskus Petolan luontokeskustoiminnasta sekä Tönölänniemen kiinteistöstä rakennuksineen kustannussäästöjen saavuttamiseksi. Lisäksi Suomen ympäristökeskus voisi luopua toiminnasta Ystävyyden puiston tutkimuskeskuksessa ja siirtää keskuksen nykyisen henkilöstön (2 htv) muihin toimipisteisiin.

Lain 1 §:ssä säädettyä puiston perustamistarkoitusta ehdotetaan muutettavan siten, että perustamistarkoituksesta poistetaan maininta Suomen ja Neuvostoliiton yhteistyön edistämisestä. Muilta osin puiston luonnonsuojelua ja ympäristötutkimusta koskeva tarkoitus säilyisi ennallaan ja vastaisi sisällöltään muiden valtion luonnonsuojelualueiden perustamistarkoitusta.

3. Esityksen pääasialliset vaikutukset

Luonto- ja tutkimuskeskuskiinteistöstä luopuminen vähentäisi Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien kuluja kiinteistön vuosittaisesta ylläpidosta ja tulevan investointitarpeen kustannuksista arviolta noin 1,5 miljoonaa euroa seuraavan 10 vuoden aikana. Lisäksi kiinteistön omistamiseen liittyvät rasitteet ja vastuu luontokeskustoiminnan ylläpidosta jäisivät pois Metsähallituksen Luontopalveluilta. Tutkimuskeskuksesta luopuminen pienentäisi Syken kustannuksia noin 55 000 euroa vuodessa tutkimuskeskuksen vuokra- ja muista kuluista. Esityksellä ei arvioida olevan merkittäviä suoria taloudellisia vaikutuksia Kuhmon kaupungille, koska luonto- ja tutkimuskeskuksen merkitys alueen matkailulle ja työllisyydelle on ollut viime vuosina vähäinen.